

Preek over Prediker 3:1
- Schildwolde, oudjaarsdag 2021
- Kees van Dusseldorp

Geef het de tijd...

votum en groet
Psalm 90:1,6
gebed (Psalm 36:6-11
lezen: Prediker 3:1-15
lezen: Romeinen 8:20-24a
Lied 835 Jezus ga ons voor
preek
Psalm 31:1,9,14
gebed
collecte
Lied 263 Wees Gij mijn toevlucht (avondlied)
zegen

Gemeente van Jezus Christus,

‘Wat heeft het jaar mij opgeleverd?’ Die vraag wordt in alle toonaarden gesteld in deze dagen. De balans wordt opgemaakt, soms heel letterlijk door inkomsten en uitgaven vast te leggen om te kunnen bepalen hoeveel winst er is gemaakt of hoeveel verlies er is geleden. Vaker wordt de balans opgemaakt van gebeurtenissen. Wat waren de hoogte- en dieptepunten van het afgelopen jaar? Wat blijft er hangen van 2021? Wat wil je meenemen? Wat heb je geleerd? Wat heeft schade gegeven? Wat wil je liever vergeten?

In de media krijg je de jaaroverzichten van ons land of van onze wereld. Op gebied van politiek, van sportprestaties, van klimaat, van corona, van economie enzovoort. ‘O ja’, denk je, als je van alles langs ziet komen, ‘dat is ook zo’. Ik hoef dat hier niet in te vullen. Jaaroverzichten geven een bijzondere sfeer aan de laatste dag van het jaar. Met als ingrediënten: een scheutje weemoed, een lepeltje gezelligheid, een klontje kwetsbaarheid en een onse gekte. Bij sommigen is dat laatste met oudjaar meer dan een kilo...

Veel mensen blikken met oud en nieuw ook terug op hun eigen leven. Sommige mensen doen dat zelfs voor anderen. We kregen een paar kerstkaarten in de afgelopen dagen, waarin mensen verwezen naar dingen die wij in het afgelopen jaar hebben meegemaakt. Die aandacht doet goed. Het roept herinneringen en gevoelens op. Verdriet en vreugde. Tegenvallers en meevallers. Jij zou vast een eigen jaaroverzicht kunnen maken, als je daar even voor gaat zitten. Gokje van mijn kant: daar zullen goede en slechte momenten bij zijn. ‘Zo ist nou ainmoal in ‘t leevn’, hoor ik dan. Prachtige momenten en diep verdriete gebeurtenissen. Ze wisselen elkaar af. En liggen soms helemaal door elkaar heen.

**

Dat lijkt veel op het beroemde gedicht van Prediker, dat we gelezen hebben. Misschien heeft hij het zelf gemaakt. Misschien is het een bestaand gedicht. In ieder geval neemt hij het op en geeft er zijn toepassing bij. Alles heeft zijn tijd en moet zijn tijd hebben. En dan volgt er een opsomming van positieve en negatieve momenten, die je vast herkent. ‘Er is een tijd om te huilen en een tijd om te lachen. Er is een tijd om te bewaren en een tijd om weg te gooien. Er is een tijd om af te breken en een tijd om op te bouwen.’ Steeds in contrasten die elkaar lijken op te heffen: ‘geboren worden en sterven, zwijgen en spreken, omhelzen en afweren’.

Het is een wereldberoemd gedicht. Een lied: ‘Alles heeft zijn tijd’. De korte, krachtige zinnen, de cadans, de herhaling, zonder dat het verveelt. De woorden die je herkent, de soms heftige gevoelens die het oproept. Het is een beschrijving van het leven. In het klein en in het groot. The Byrds maakten er een grote hit van in de 60-er jaren. In 1995 citeerde de joodse premier Yitchak Rabin deze woorden bij de officiële ondertekening van het vredesakkoord met de Palestijnen in de tuin van het Witte Huis: ‘Er is een tijd voor oorlog en er is een tijd voor vrede.’

Een passend gedicht op oudjaarsdag? Jazeker. Het geeft woorden aan onze ervaring van het leven, zoals we die in het afgelopen jaar herkennen. En dan vooral de ervaring dat het leven wisselvallig, gemengd en onberekenbaar is. Dat je geen regie hebt op de gebeurtenissen. En dat alles soms zo zinloos lijkt. Heb je iets goeds verzonnen, maar is het momentum voorbij. Heb je iets nuttigs gemaakt, maar is de vraag verschoven. Omdat de

tijden veranderen. Dat roept tegelijk een verlangen op: Hoe moet je met die ervaringen omgaan? Moet je alles maar gewoon laten gebeuren? Waar is God dan? Wat wil God ons leren door dit gedicht met 'voor alles is een tijd'?

**

Het boek Prediker is bedoeld om ervaringen om te zetten in wijsheid. Wijsheid in het leven en wijsheid in het geloof. Inzicht in hoe het leven werkt en hoe God werkt. En om die wijsheid vervolgens door te trekken naar levenskunst: hoe ga je er op een goede manier mee om? Hoe sta je in het leven, waar richt je je op? Het is een groeiproces: levenservaring levert levenswijsheid op. En levenswijsheid levert levenskunst op. Dat gebeurt alleen je goed leest en luistert naar de God van het leven. Laten we inzoomen op het lied van de Prediker 'Alles heeft zijn tijd'. Ik betrek daar ook direct de overwegingen bij, die hij eraan vastgeknoopt heeft. Ik heb ontdekt dat dit lied niet alleen een herkenbare beschrijving geeft van het leven op aarde. Maar ook een boodschap voor iedereen die met God naar het leven wil kijken en het leven wil leven. Daarin wil ik je graag meenemen op deze laatste avond van het jaar 2021. Om levenservaringen om te zetten in levenswijsheid en door te trekken naar levenskunst voor 2022.

**

Ik wijs je in de eerste plaats op de vorm van het lied. Er zit systeem in. De Prediker geeft zijn opsomming steeds in groepjes van twee tegenstellingen die bij elkaar horen. In ieder vers worden zo vier verschillende tijden genoemd, die bij elkaar horen. Bijvoorbeeld in het eerste couplet: 'Er is een tijd om te baren en een tijd om te sterven, een tijd om te planten en een tijd om te oogsten.' Alle vier woorden hebben met het thema leven en dood te maken. Zo zijn er in totaal zeven coupletten, die ieder een eigen thema hebben dat met vier woorden wordt neergezet in een dubbele tegenstelling.

Zeven coupletten, vier woorden. In de Bijbel hebben getallen vaak een bijzondere betekenis. Zeven is het getal van de volheid van tijd. Een volle tijd, zoals een volle week zeven dagen heeft. En vier is het getal van de aarde, zoals de aarde vier winstreken kent. De achtentwintig verschillende 'tijden' die in dit lied genoemd worden, zeven keer vier, dat betekent dus: dit lied omvat het volle leven op aarde. Dit leven in al zijn wisselvalligheid, gemengdheid en onberekenbaarheid. Het complete leven zoals jij dat meemaakt met alle verschillende tijden, momenten en perioden van je leven: het is door God gezien.

Vind je dit te vergezocht met die getallen? Vergis je niet in de diepzinnigheid van de Bijbel! Er ligt vaak meer in dan je op het eerste gezicht door hebt, zeker in de poëtische teksten. De boodschap hiervan is dat alles wat een mens meemaakt of doet, een eigen plek en tijd heeft en mag hebben. In de schijnbaar eindeloze afwisseling van belevenissen en perioden heeft alles een eigen tijd. Lijkt het leven soms een tredmolen van terugkerende ervaringen, zonder dat er enige voortgang in zit, dan is het goed om te weten dat dit het leven op aarde is. Daar ligt een zekere troost in: jouw leven op aarde is door God gezien. Goede tijden en slechte tijden: ze waren er, ze zijn er en ze zullen er zijn. Maar niet buiten God om. Hij is zó betrokken bij het leven op aarde, dat Hij zelfs zijn Zoon naar de aarde heeft gezonden om mens te worden.

In zijn uitwerking zegt de Prediker: God heeft alles wat er is een plaats in de tijd gegeven. Wij zien God niet en begrijpen zijn beleid slecht. Met logica, wijsheid of theologie krijgen we er ook niet echt grip op. Toch is God aan het werk. Alles wat jij meemaakt, heeft van God een plek gekregen. God heeft het in zijn handen. Hij geeft alles een plek in de tijd. Een 'goede plek' zelfs, belijdt de Prediker. Zelfs als het heel moeilijk of pijnlijk is, wat je op bepaalde tijden meemaakt – en hoe zwaar het kan zijn laat zich soms niet beschrijven – toch houdt de Prediker zijn God hoog. Echt hoog: God is hoog verheven boven mensen. En tegelijk heeft een mens er enig besef van. 'God heeft de mens enig inzicht in de tijd gegeven', schrijft de Prediker. Daarin onderscheidt de mens zich van dieren. Een mens heeft enig gevoel voor wat er aan de orde is en wat er gedaan moet worden. Een mens kan een beetje vooruitkijken. Dat is soms lastig, en dan lig je wakker in bed. Plannen te maken of te piekeren. Dat doen dieren niet, voor zover ik weet. Je probeert in te schatten wat er aan de hand is. Ook al zit je er nogal eens naast. Een mens heeft enig inzicht in de tijd. Daaronder valt ook dat mensen besef hebben dat hun leven zich afspeelt onder de hemel.

De vorm van het lied maakt duidelijk dat het volle leven op aarde door God gezien is. Het leven in al zijn kleine en grote thema's, in al die verschillende tijden en ervaringen van het afgelopen jaar – mooie en moeilijke. De feesten en de begrafenissen. De successen en de verliezen. Het geluk en de schade. De Prediker ziet Gods hand niet en begrijpt niet waarom de dingen gebeuren. Voor mensen vroeger blijkbaar net zo goed een aanvechting en een vraag als voor de mensen vandaag. Mooi, dat je in de Bijbel net zo'n uitgesproken zoeker en twijfelaar tegenkomt. Die tegelijk God hoog houdt. Die belijdt dat God alle schepselen kent, weet wat er gebeurt en alles de juiste plek in de tijd geeft. Dat God zijn Zoon mens liet worden. Het volle leven op aarde – door God gezien. Aan jou de taak om altijd en overal te beseffen dat God jouw omstandigheden in zijn handen heeft.

**

We zoomen in op het lied van de Prediker 'Alles heeft zijn tijd'. Om levenswijsheid te vinden en levenskunst te ontwikkelen. Het tweede waar ik je op wijs, is dat de Prediker niet zozeer verschillende gebeurtenissen benoemt, maar vooral verschillende acties. Hij heeft het over woorden en daden van de mens. Hij zegt niet: soms zit het mee, soms zit het tegen, soms houden mensen van je, en soms haten ze je. Daar moet je het maar mee doen. Nee, het gaat over keuzes die je maakt. Soms moet je liefhebben en soms moet je haten. Soms moet je bewaren, soms moet je weggooien. Soms moet je doden, soms moet je helen. Het gaat over jouw woorden en jouw daden. Wat jij doet en wat je hebt te doen. Doe het met aandacht. Zet je er zo goed mogelijk voor in. Dat is je opdracht.

De boodschap hiervan is: je bent geen slachtoffer van de omstandigheden, maar je draagt verantwoordelijkheid. In elke situatie waarin je verzeild kunt raken. Neem je verantwoordelijkheid – pak je roeping op in de concrete omstandigheden waarin je terecht komt! Neem de tijd om te rouwen als dat op je weg komt en neem tijd om te dansen als daar reden voor is. Bemint de ander hartstochtelijk als het de tijd daarvoor is en onthoudt je bewust van seks als dat aan de orde is. Als je moet scheuren, doe het dan met overtuiging. Als je moet herstellen, zet je daar dan helemaal voor in. Als je nieuw leven moet geven, geniet ervan. Als je moet sterven, zie dat dan als jouw taak. Voor elk van die activiteiten is een tijd, een juist moment. Zelfs om te doden of oorlog te voeren. Ik hoop het niet, maar het kan op een bepaald moment jouw roeping zijn. Niet zonder

verantwoording en reflectie, maar toch. Als je een taak hebt: neem er de tijd voor, doe het met aandacht, zo goed als je kunt.

Waarom? Omdat het nuttig is? Omdat je daarmee iets betekent voor een ander? Omdat je daarmee de wereld beter maakt? Dat is precies de vraag die de Prediker stelt in zijn nabeschouwing op het lied: 'Wat voor voordeel heeft de mens met alles wat hij met zijn gezwoeg tot stand brengt?' Die vraag klinkt al niet heel erg enthousiast. Maar het antwoord is nog minder veelbelovend: 'Eigenlijk niets. Alles is lucht en leegte. Wat geweest is, komt weer terug. Wat er nu is, was er eerder ook al. Hoe druk je je ook maakt, de tijden komen toch wel. God gaat door.'

Maar als jouw daden dan geen voordeel opleveren, is het dan vergeefse moeite wat je doet en wat je gedaan hebt? In het afgelopen jaar: Al die energie, al die strijd, al dat geld, al die offers die je gebracht hebt? Voegt het dan niets toe aan jezelf of aan anderen, als jij met liefde wonden verzorgt, je creativiteit gebruikt, zorgt voor voedsel, een stevig huis timmert, kinderen wat bijbrengt? Heeft dat geen blijvende waarde? Dan heeft het toch geen zin om je in te zetten!

Stop, dat is niet de bedoeling. Het klopt dat jouw inzet niet altijd op waarde wordt geschat. Juist het wisselen van de tijden zorgt daarvoor. Wat je vandaag verzint, is morgen al weer achterhaald. Wat vandaag goed is, is morgen verkeerd. Maar zelfs als je twijfelt aan het nut van je acties, is het toch goed om je zo goed mogelijk in te zetten. 'Want', zegt de Prediker, 'dat is wat God de mens heeft opgelegd.' Daarom heeft het waarde. Je doet wat God van je vraagt. Op jouw plek, met de jouw gegeven mogelijkheden en beperkingen. Niet omdat je er zelf voordeel van zou kunnen krijgen, maar omdat je de Heer ermee dient. Ongetwijfeld zal dat ook waardevol zijn voor jezelf en betekenis hebben voor een ander, als is het maar een klein beetje. Je zult er mensen mee helpen en goede ontwikkelingen een stapje verder brengen. Maar ook als het voor je gevoel weinig zin heeft, of jouw inzet het leven zelfs moeilijker maakt, blijf dan toch doen waartoe God je geroepen heeft. Is het tijd om te planten – doe dat dan zorgvuldig. Is het een tijd van rooien – doe het dan met liefde. Is het een tijd van lachen, lach dan van harte mee. Is het een tijd van huilen, huil dan harstochtelijk mee. Denk na over wat er aan de orde is, neem er de tijd voor, geef je er met huid en haar aan. Zo geef je antwoord op de roeping van God die in elke tijd, in elk uur, in elk moment naar je toekomt. Leef!

**

Het lied van de Prediker 'Alles heeft zijn tijd'. Er is nog een derde ontdekking in dit lied, die ik met je wil delen. Het lied beschrijft de diversiteit van het menselijk handelen. Je snapt niet dat een en dezelfde mens dit allemaal kan doen: soms zoeken en soms verloren laten gaan. Het klinkt verwarrend dat je tegen de een moet zeggen: 'ik zeg niets meer'. En tegen de ander: 'luister naar wat ik te vertellen heb'. Het kan oneerlijk lijken als je de een tegenhoudt en een ander juist aanhaalt. Die verwarring wordt in dit lied zichtbaar gemaakt doordat soms het negatieve voorop staat en soms het positieve. Het leven is geen mooi kunstwerk. De Prediker noemt het zelfs een 'kwelling'. En toch begint het lied bij 'er is een tijd om nieuw leven te geven' en eindigt het met: 'er is een tijd voor vrede'. Dat is veelzeggend. De rauwe werkelijkheid van al je woorden en daden, van al die onvoorspelbare situaties en verschillende verantwoordelijkheden valt binnen het grote kader van het leven en de vrede die je van God krijgt. Over het aardse leven staat

een hemelse koepel van Gods toewending naar de wereld. Gods goedheid en liefde omvatten al die verschillende tijden.

De Prediker trekt daaruit een duidelijke conclusie in zijn nabeschouwing: Geniet dus van de mooie momenten, de goede gaven. Geniet van liefde en vriendschap, van eten en drinken, van de resultaten van je werk. Genieten is de goddelijke roeping om de geschenken van God aan te pakken en uit te pakken. Een goed glas bier, een gezellig spel, een mooi lied, een hoog cijfer, een fijn gesprek. Lijken het soms kleine dingen? Dat zal waar zijn. Maar het zijn reflecties van het licht van God. Lichtpuntjes van het goede leven, zoals God het heeft bedoeld en zoals God het gaat maken.

In alle afwisseling en verwarring van het leven, met al zijn verschillende momenten en verantwoordelijkheden, is Gods liefde de doorgaande lijn. Het begint bij 'er is een tijd om leven te geven' Het eindigt bij: 'er is een tijd voor vrede'. Leven en vrede – die omsluiten alle tijden. Maanden, weken, dagen, uren. Soms een split second. Alle momenten van het afgelopen jaar. En alle momenten van het komende.

**

Wat levert dit oude lied ons nu op bij onze jaarwisseling vandaag? Met alle herinneringen van mooie en moeilijke momenten? Met al je verdriet, je boosheid, je blijdschap en je zorgen? Kunnen deze woorden ons helpen om uit levenservaringen levenswijsheid op te doen? En kan levenswijsheid ons helpen om levenskunst te ontwikkelen?

Dat is natuurlijk aan jou. Wat jij ervan wilt meenemen. En ermee wilt doen. Dat kan ik niet voor jou beslissen. Wel ben ik ervan overtuigd dat dit oude lied van de Prediker ook voor een christen vandaag helpend is.

Om het nog even samen te vatten:

Eén: weet dat jouw leven en jouw ervaringen door God gezien zijn. Het volle leven op aarde valt binnen zijn horizon. Zelfs zo sterk dat zijn Zoon, Jezus Christus, dit leven op aarde heeft aangenomen en ondergaan. Niets van wat jij hebt meegemaakt of zult meemaken staat los van God. Dat geeft ruimte en biedt troost.

Twee: besef het besef dat jij een taak hebt, door God geroepen bent om op jouw plek het goede te doen op het juiste moment. En dat dat gelukkig maakt, zoals Jezus Christus dat deed. En waar jij tekort bent geschoten of fouten hebt gemaakt, dat er vergeving is en vernieuwing. Dat geeft motivatie om je volop in te zetten.

Drie: geloof dat Gods goedheid je leven omspant. Dat bewaart je voor pessimisme en voor optimisme. Dat maakt je een gelovige realist. Iemand die de vragen en de verwarring niet wegdrukt. Die midden in de soms zo weerbarstige werkelijkheid onbeschroomd geniet van het goede. Met dankbaarheid en met vertrouwen.

Amen